

Tamburazene Bátán

Zenei hagyományok továbbörökítése öt generáción át

Báta község Tolna megye legdélebbi települése, Tolna és Baranya határán fekszik. Öt kilométer hosszú zsáktelepülés, amelyet a Gemenci-erdő, a Bátai Holt-Duna és az ártér szélén található löszfalak határolnak. Az öt sárközi település egyike. Báta történelme régi időkre nyúlik vissza: már a 11. századból maradtak fenn írásos emlékek, régészeti leletek alapján pedig feltételezhető, hogy már az időszámításunk előtt is lakott terület volt. Mind földrajzi, mind tájegységi adottságainak köszönhetően rengeteg érték található a faluban. Az ártéri erdőnek köszönhetően a vadászat, a Duna közelségének köszönhetően pedig a halászat is hagyománnyá vált. Tájegységileg pedig a sárközi életmód, a népszokások (ének, zene, viselet, szövés, csipkevarrás, viaszos tojásírás stb.) hagytak nyomot a település történelmében. Emellett olyan épített értékek találhatóak itt, mint a Szent Vér-templom, Szivattyútelep, a Bátai Fazekasház, a Fekete Gólya Ház, a Czencz János Emlékmúzeum, a Kálvária-kápolna vagy a Somosi-kápolna. Cikkem a tamburazene hagyományát mutatja be. Remélem, hogy az írásom elolvasása után mindenki maga is tudja majd a választ arra, hogy miért ezt a témát választottam.

A tamburazenéről

A tambura a hosszúnyakú lantfélék közé tartozó pengetős hangszer. A tambura-típusú hangszerek a világ több táján is jelen vannak, Európában elsősorban a magyarok, a szerbek és a horvátok használják népi hangszerként. Hazánkban való megjelenésével kapcsolatban több teória is létezik, de a legvalószínűbb, hogy a törökök hozták be a hódítás során. A 19. századig Magyarországon elsősorban énekkísérő hangszerként használták, csak a 19. század második felében kezdtek

megjelenni a tamburazenekarok. Erre az időszakra vezethető vissza a cikkben taglalt bátai tamburazene múltja is. A tamburazenekarok a saját nemzetiségük zenéje mellett gyakran építik be más nemzetek hangzásvilágát is repertoárjukba (szerb, horvát, magyar, sváb, cigány). Napjainkban elsősorban a déli, határmenti megyékre jellemző a tamburazene. A tamburazenekarban több egyedi hangszer is megjelenik. A prím-tambura egy ovális testtel és hosszúkás nyakkal rendelkező hangszer, leginkább egy félbevágott lopótökre emlékeztet. A basszprím,

a kontra (más néven tamburabrács), és a tamburacselló gitár alakú hangszerek, bár basszprimból például Baján készítenek körte formájút is. A tamburások legnagyobb hangszere a tamburabögő, melyet a többi tamburával ellentétben ritkán készítették házilag, jellemzően az átlagos nagybögőt alakították át „tamburás” hangzásúvá. A felsorolt hangszereken kívül a hegedű, a cimbalom, a klarinét is része, illetve kísérője lehet a zenekarnak.

Bátai tamburatörténet

A 18. század elején Erdélyből érkezett beás cigány családok telepedtek a falu közvetlen közelébe az ártéri területre, akik teknővájásból éltek. A letelepedett családok második generációjához tartozott Balogh Mihály „Pestyu”, az ő nevéhez fűződik az első tamburazenekar megalapítása Bátán a 1890-es évek elején. Eleinte még csak a helyi kocsmában szórakoztatták a vendégeket, később már lakodalmakba, családi ünnepekre is hívták őket. Az apáról fiúra szálló zenei ismeretátadás már ekkortájt kialakult. A szerbek betelepülésével az 1920-as évektől színesedett a zenei paletta a közös zenélésnek

köszönhetően. Az 1930-as évektől az 1980-as évekig már két tamburazenekara volt a falunak, mivel a negyedik generáció tagjai fiatalon új zenekart hoztak létre. Ebben az időszakban rajtuk kívül több hegedűbanda is működött a településen. Az 1970-es években a család ötödik, a zenekar negyedik generációjának tagjai a szekszárdi Sió csárda szerződötetett zenészei lettek, így a muzsikálás a tagok hivatalos foglalkozásává vált. Az 1975-ben megalakult formációban már olyan zenészek is voltak, akik a mai napig a zenekar tagjai. A Bátai Népi Együttes kísérőzenekaraként – több hazai fellépés mellett – eljutottak külföldi folklórfesztiválokra is.

Közelmúlt, jelen és jövő

A Balogh családhoz köthető Bátai tamburazenekar manapság is főként az elődöktől tanult autentikus cigányzenét és magyar nótákat játszik, töretlenül folytatják elődeik hagyományait. A zenekar jelenlegi formációjának tagjai a következők: Balogh Imre (prímtambura), Balogh Attila (basszprím), Balogh Dávid (tambura), ifj. Balogh Attila (tambura), Balogh László (tamburabőgő), Pataki Róbert (tamburabrácsa).

Balogh Lászlóval, a zenekar bőgősével többek között arról is beszélgettem, hogy mi változott azóta,

Pántlika zenekar (fotó: Kovács Györgyi)

amióta az elődök meghonosították a tamburazenét a településen. Megtudtam, hogy régen a hangszereket saját maguk készítették, a zenét nem kottából, hanem egymástól tanulták. Utóbbi szempontból fordulópontra volt, hogy a 2000-es évek közepén a település általános iskolájában elkezdődött a tamburazene oktatása. A bátmonostori Csurai Attila tamburaoktató, aki a bajai Danubia Alapfokú Művészeti Iskola tanára, kezdett el foglalkozni az érdeklődő fiatalokkal. A bajai iskola kihelyezett tagozatot indított több településen, így Bátán is. Az együttműködés azóta is tart. A zenei oktatás hamar meghozta gyümölcsét, hiszen néhány évre rá megalakult a Pántlika zenekar.

A Pántlika zenekar jelenlegi felállása a következő: Magdali Anna (ének), Szabó Barnabás (prímtambura), Szabó Ádám (basszprím tambura), Fehér Dániel (basszprím

tambura), Szabó Péter Bence (tamburabrácsa), Szarvas Péter (tamburabőgő). Barnabás és Bence már a kezdetektől a zenekar tagjai, akkoriban Farkas Tamás tamburabőgős és Zsikó Zsuzsanna népdalénekes alkották a csapatot, de folyamatosan kiegészültek más zenészekkel is. A kezdeti fellépések sikerének köszönhetően több környékbeli táncsoport felkérte a fiatalokat kísérőzenekarnak. Már ekkortájt olyan rendezvényeken zenélhettek, mint az egi Szederinda Nemzetközi Néptánc Fesztivál, a Pécsvárad Leányvásár és a Szekszárdi Szüreti Napok. 2014-ben, azaz hat évvel azután, hogy elkezdtek tanulni a tamburazenét, felléptek a Mesterségek Ünnepe a Budai Várban, valamint közösen a bátai tamburazenekarral kísérhették a Fölszállott a páva tehetségkutató műsorban Csizmadia Annát, a verseny akkori győztesét. 2015-ben pedig a milánói Világkiállításon is felléptek. Nem kérdés, hogy micsoda siker történet az övék.

A zenekar tamburabrácsását a kezdetekről, a motivációról, a fellépésekről és a tervekről kérdeztem.

Dorn Ernő: *Hogyan kezdődött a kapcsolat a tamburazenével? Mi motivált, hogy elkezdtetek zenélni?*

Szabó Péter Bence: Mindig is érdekelték a hangszeres, gyerekkorom óta csodáltam azokat az embereket, akik valamiféle hangszeren tudtak játszani. Apai nagypánk amatőr szinten tud tamburán játszani, így egy unalmas nyári

Balogh Imre és zenekara (1963)

szünetben a testvérem, Barnabás és én tőle tanultuk meg az első fogásokat a hangszeren. A lelkesedésnek és a szorgalomnak köszönhetően hamar szembe tűnt, hogy egy zenetanár bevonására is szükség lesz. Akkoriban a faluban (Bátán) heti rendszerességgel volt tamburaoktatás, így beiratkoztunk a zeneiskolába mindketten. Ez 2008-ban történt.

D. E.: *Hogy kezdődtek a fellépések? Jelenleg hol tartotok?*

Sz. P. B.: A napi szintű több órás gyakorlások révén hamar közönség előtt játszottunk, 10-12 évesen kezdtünk tehát zenélni. Középkorunk éveink alatt a bátaszéki II. Géza Gimnázium számtalan lehetőséget teremtett arra, hogy megmutathassuk tudásunkat nagyobb közönség előtt is. Zenekarunk jelenleg 6 főt számlál, az átlagéletkorunk 25 év. Időközben kialakult a zenei identitásunk is, így repertoárunkat tekintve most már csak magyar autentikus népzenei játszunk, azon belül is főképp sárközi népzenei. Március és november között szinte minden hétvégén muzsikálunk valahol az ország határain belül. Évente egy-két külföldi utunk is szokott lenni. Felemelő érzés járni a „világot”, és öregbíteni a falunk és a tambura hírnevét. Főleg önálló koncerteket nyújtunk, de gyakran kísérünk táncsoportokat is.

D. E.: *A tamburazene megismertetésén és népszerűsítésén kívül vannak további céljaitok is a zenéléssel?*

Sz. P. B.: Fontos számunkra az utánpótlás is, ezért figyelmet fordítunk a falunkban lévő tehetséges fiatalokra. Célunk a magyar folklór éltetése, a bátai tamburás hagyományok továbbörökítése, és a magyar autentikus népzene minél szélesebb körben való megismertetése.

Visszatérve a bátai tamburazeneikarra, újabb mérföldkő volt a település tamburás történelmében, amikor 2013-ban első ízben megrendezték a Bátai Tambura Találkozót,

melynek egyik fő szervezője a már korábban említett Balogh László. Az eseményt azóta is minden évben megrendezték. A 2019-es program különlegessége az volt, hogy a délelőtti programban kizárólag ifjúsági tamburazenekarok léptek fel, köztük a Bátai Ifjúsági Tamburazenekar is, melynek tagjai között már a Balogh család hatodik generációjának a tagjai is zenélnek. A bátai „tamburafilm” tehát tovább pörög...

Zárszóként a Németh Judit (a megyei könyvtár korábbi igazgatója) és Mohr János Zoltánné (Sárközi Fazekas Alapítvány) által készített „Elöttem az utódom” c. kiadványból szeretném idézni azt a néhány sort, amit 2010-ben fogalmaztak meg az akkor még nagyon fiatal Pántlika zenekar tagjai. Nevezhetjük küldetésnek, hitvallásnak, azt hiszem, ez mindent elmond arról, hogy miért fontos értékörző és közösségépítő elem a tamburazene Bátán.

„Népzeneink, amelyet öt éve képviselünk, nem egyszerűen csak szórakozást, vidám időtöltést, hanem az egyéb zenei vonulatok alternatíváját is kínálja. Itt, Tolna

megye déli csücskén, a Sárközben a népzene mindig is létforma volt és napjainkban is az, hiszen élő hagyományként szervesen benne gyökerezik múltunkban, megőrizvén azt a jövőnek, utódainknak. Elődeink és kortársaink igen magasra tették a mércét, amelynek megfelelni nem elég a tanulás, a gyakorlás, ehhez itt kell lélegezni, itt kell élni, hogy a zsigereinkben, szívünkben dobbanjon meg a tamburazene magasztos ritmusa.”

A cikkhez Balogh Lászlóval, Mohr János Zoltánnéval és a Szabó Péter Bencével készült interjúkon elhangzottak mellett a következő irodalmak kerültek felhasználásra:

Németh Judit, Mohr János Zoltánné (szerk.): „Elöttem az utódom” – Balogh család (Tamburazenekar öt generáción át), Sárközi Fazekas Hagymányok Ápolása és Meghonosítása Bátán Alapítvány, 2015

Szabó Tibor: A Bátai tamburazenekar – történeti áttekintés (dolgozat), Gandhi Gimnázium és Kollégium, Pécs, 2016

BALOGH LÁSZLÓ „KAKUKK” Bátán született, azóta is itt él. Minden a településhez köti, évekig volt a település nemzeti önkormányzatának a vezetője. Sokat tesz a faluban a roma hagyományok továbbörökítéséért. A Bátai Tamburazenekar egyik vezetője, szervezője, valamint a 2000-ben megalakult Bátai Vadvirág Hagymányörző Csoport vezetője. A táncsoport már kinevelt egy generációt, jelenleg is aktívan működik. Munkájának elismeréseként 2010-ben a „Tolna Megyei Cigányságért” díjjal jutalmazta a megyei kisebbségi önkormányzat.

MOHR JÁNOS ZOLTÁNNÉ IRMA a Sárközi Fazekas Hagymányok Ápolása és Meghonosítása Bátán Alapítvány kuratóriumi elnöke. Fontos feladatnak tartja Bata értékeinek megmentését, megőrzését és átadását a következő generációk számára. Az alapítvány 2008 óta végez gyűjtőmunkát. A gyűjtött anyagokat kiállításokon (pl.: Sárközi életmód fotókon), és az általuk készített kiadványokban (pl.: Kendertől a pendelyig) népszerűsítik. Az alapítvány munkáját 2013-tól a Nemzeti Művelődési Intézet Tolna Megyei Igazgatóságán közművelődési referensként töltötte, korábban kulturális közfoglalkoztatottként, mint közösségi koordinátor tevékenykedett. Bátaszéken él a családjával.

SZABÓ PÉTER BENCE a bátai Pántlika zenekar alapító tagja, a zenekar szervezési, kapcsolattartási feladatait is ő látja el. Gépészmérnökként végzett a Szent István Egyetemen. Családi vállalkozásukban mezőgazdasági területen dolgozik.

DORN ERNŐ közgazdászként végzett a Budapesti Gazdasági Egyetem Külkereskedelmi Karán, felsőfokú OKJ-s közművelődési szakember végzettséggel rendelkezik, jelenleg a Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar kulturális mediáció mesterképzésén folytat tanulmányokat levelezős hallgatóként. Közel hét éve dolgozik közművelődési területen, ebből az elmúlt három évet a Nemzeti Művelődési Intézet Tolna Megyei Igazgatóságán közművelődési referensként töltötte, korábban kulturális közfoglalkoztatottként, mint közösségi koordinátor tevékenykedett. Bátaszéken él a családjával.